

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 1 december 2020

Mål nr

Ö 5734-19

PARTER

Klagande

Skatteverket

Rättsavdelningen

171 94 Solna

Ombud: Verksjurist MZ

Adress som ovan

Motparter

1. MG

Ombud: Juristerna AL och EP

2. HS

3. KV

SAKEN

Rättegångskostnader

Dok.Id 190850

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstادمstolen.se	

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2019-10-10 i mål ÖÄ 2963-19

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avvisar Skatteverkets yrkande om solidariskt betalningsansvar för HS och KV.

Högsta domstolen avslår överklagandet i övrigt.

Skatteverket förpliktas att ersätta MG för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 14 040 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för detta beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Skatteverket har yrkat att Högsta domstolen befriar verket från skyldigheten att ersätta MGs rättegångskostnad vid tingsrätten. I andra hand har Skatteverket yrkat att HS och KV förpliktas att solidariskt med verket svara för MGs rättegångskostnad vid tingsrätten med 27 984 kr. I tredje hand har Skatteverket yrkat att HS och KV förpliktas att solidariskt med verket svara för MGs rättegångskostnad vid tingsrätten med 37 313 kr.

MG har motsatt sig att hovrättens beslut ändras. Hon har yrkat ersättning för rättegångskostnad i Högsta domstolen.

HS och KV har inte yttrat sig.

SKÄL

Frågorna i målet

1. Huvudfrågan i målet är i vilken utsträckning Skatteverket kan förpliktas att i ett domstolsärende om utmätning ersätta vinnande enskild motpart för rättegångskostnad, när Skatteverket redan i inledningen av tingsrättens handläggning har medgett motpartens talan. I målet aktualiseras också frågor om betydelsen av att utmätningen har skett även för andra fordringar än de som Skatteverket företräder.

Bakgrund

2. För betalning av SGs skulder i allmänna och enskilda mål utmätte Kronofogdemyndigheten en personbil av märket Mercedes Benz. MG överklagade beslutet och yrkade att utmätningen skulle hävas. Hon gjorde gällande att bilen tillhörde henne och gav till stöd för detta påstående in bl.a. ett köpekontrakt. Enligt detta hade hon en tid före utmätningen köpt bilen för 500 000 kr.

3. Sedan Kronofogdemyndigheten beslutat att inte häva utmätningens beslutet och ärendet överlämnats till tingsrätten gav MG, genom ombud, in ytterligare handlingar och utvecklade skälen för överklagandet. Hon yrkade också ersättning för rättegångskostnad vid tingsrätten.

4. Så snart Skatteverket och Brottsoffermyndigheten – som båda var motparter i ärendet – hade fått del av de ingivna handlingarna medgav de MGs överklagande. De motsatte sig emellertid att ersätta henne för rättegångskostnad. De övriga motparterna i ärendet, HS och KV, hörde inte av sig.

5. Tingsrätten höll några dagar senare sammanträde i ärendet. Vid sammanträdet preciserade MG genom ombud yrkandet om ersättning för

rättegångskostnad till 37 313 kr och förklarade att det riktade sig mot samtliga motparter utom Brottsoffermyndigheten.

6. Efter sammanträdet hävde tingsrätten utmättningsbeslutet men avslog yrkandet om att HS, KV och Skatteverket skulle ersätta MG för rättegångskostnad.

7. Hovrätten har förpliktat Skatteverket att ersätta MG för rättegångskostnad vid tingsrätten med 37 313 kr jämte ränta men har inte funnit skäl att ålägga HS och KV något motsvarande ersättningsansvar.

Rättsliga utgångspunkter

Kostnadsansvar i utmättningsärenden vid domstol

8. Vid överklagande av utsökningsmål gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om annat inte föreskrivs (18 kap. 1 § tredje stycket utsökningsbalken).

9. I 32 § ärendelagen sägs att domstolen i ett ärende där enskilda är motparter till varandra får förplikta den ena parten att ersätta den andra parten för kostnader i ärendet med tillämpning av 18 kap. rättegångsbalken. Bestämmelsen bör tillämpas endast när det mellan parterna har förekommit en intressemotsättning motsvarande vad som är typiskt för tvistemål och motsättningen har påverkat domstolsförfarandet (jfr t.ex. ”Kostnaderna i godmansärendet” NJA 1979 s. 164; jfr Peter Fitger m.fl., Lagen om domstolsärenden. En kommentar, 3 uppl. 2020, s. 295).

10. Enligt paragrafens ordalydelse är bestämmelsen tillämplig enbart i förhållandet mellan enskilda parter. I förarbetena uttalas emellertid att staten är att anse som enskild part när ett statligt organ i ärendet har samma ställning som en privat fysisk eller juridisk person, t.ex. därför att staten innehar en fastighet (se prop. 1995/96:115 s. 118). I rättspraxis har staten också ansetts

som enskild part när Skatteverket i ett utmättningsärende har trätt i en enskild borgenärs ställe (se ”Concilium” NJA 2012 s. 896). I övrigt kan emellertid paragrafen inte tillämpas i utmättningsärenden, där ett statligt organ i egenskap av myndighet driver in statliga fordringar, såsom skatter och böter (se t.ex. ”RSV:s kostnader” NJA 1998 s. 443, ”Den utmäta båten” NJA 2000 s. 109 och ”RF och rättegångskostnaderna” NJA 2015 s. 374).

11. Av Högsta domstolens avgörande ”RF och rättegångskostnaderna” följer att staten ändå kan åläggas ett ansvar för rättegångskostnader i utmättningsärenden där staten är part. Högsta domstolen uttalade i avgörandet att det i vissa fall skulle strida mot rätten till rättvis rättegång enligt artikel 6.1 i Europakonventionen och mot 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen om den enskilde i sådana ärenden inte gavs rätt till ersättning av staten för sina rättegångskostnader. Domstolen slog mot den bakgrunden fast att en enskild som vinner ett överklagat utmättningsmål under vissa förutsättningar har rätt att få ersättning av staten för rättegångskostnader även när utmätningen har skett för skattefordringar eller liknande. En förutsättning bör dock vara att kostnaderna har varit befogade med hänsyn till sakens beskaffenhet. Vid bedömningen bör vägas in att handläggningen enligt ärendelagen är förenklad. (Se p. 17–20 i avgörandet.)

12. Det innebär att rätten till ersättning för rättegångskostnader i överklagade utmättningsärenden numera styrs av två olika rättsregler. Den ena finns i 32 § ärendelagen och kan i princip tillämpas enbart gentemot enskilda. Innebörden i denna regel är att 18 kap. rättegångsbalken ska tillämpas men endast under förutsättning att det mellan parterna finns en intresse motsättning som har påverkat domstolsförfarandet. Den andra regeln följer av ”RF och rättegångskostnaderna” och kan tillämpas enbart gentemot staten. Innebörden i denna senare regel är att staten är skyldig att ersätta vinnande motpart för befogade kostnader.

13. Det kostnadsansvar som staten har enligt ”RF och rättegångskostnaderna” förutsätter inte att det finns en intresse motsättning mellan den vinnande enskilda parten och staten. För ansvar krävs endast att den enskilde i samband med en utmätning där staten är motpart har haft fog för att vända sig till domstol för att få utmättningsbeslutet ändrat, att sådan ändring också sker och att hans eller hennes kostnader har varit befogade. En annan sak är att avsaknaden av en intresse motsättning eller graden av förekommande intresse motsättning och dess inverkan på förfarandet kan få betydelse för vilka kostnader på den enskildes sida som har varit befogade.

14. Den vinnande parten kan därför ha rätt till ersättning även om staten i förfarandets inledningsfas har medgett den enskildes talan. Staten bör dock, som huvudregel, inte ansvara för sådana kostnader som har uppkommit efter det att den vinnande parten fick kännedom om medgivandet. Om det har förekommit andra förlorande motparter i ärendet, bör staten inte heller svara för sådana kostnader som har uppkommit på grund av processuella åtgärder som dessa har vidtagit.

Fördelning mellan flera kostnadsansvariga parter

15. Varken ärendelagen eller ”RF och rättegångskostnaderna” ger något besked om hur rättegångskostnader ska fördelas när den vinnande parten har såväl staten som en eller flera enskilda som motparter. Vad som uttalades i förarbetena till ärendelagen om att en enskild motpart i denna situation ensam kan ha att svara för rättegångskostnaderna (jfr prop. 1995/96:115 s. 118) får i och med ”RF och rättegångskostnaderna” anses delvis överspelat. Bedömningen av kostnadsansvarets fördelning får i stället ske i två steg.

16. I det första steget får bedömas om staten ansvarar enligt den regel som kommer till uttryck i ”RF och rättegångskostnaderna” och om enskilda motparter svarar enligt vad som sägs i 32 § ärendelagen. Om det därvid visar sig att såväl staten som enskilda motparter kan åläggas ett ansvar för en och

samma kostnad, får samordningen av parternas kostnadsansvar ske genom en analog tillämpning av 18 kap. rättegångsbalken. Det innebär bl.a. att om den vinnande partens kostnad är hänförlig till både staten och enskilda motparter kan en tillämpning av 9 § om solidariskt ansvar och 11 § om fördelning av kostnader aktualiseras.

17. Varken ärendelagen eller rättegångsbalken reglerar i vilken utsträckning en part kan rikta ett rättegångskostnadsyrkande mot enbart en av flera motparter. I den rättsvetenskapliga litteraturen har uttalats att en part antagligen i vissa typer av domstolsärenden kan begränsa sitt yrkande till att gälla ersättning från en av flera motparter (jfr Fitger m.fl., a.a. s. 301). Frågan får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. En part som yrkar ersättning från enbart en av flera motparter bör under alla förhållanden inte förlora rätten till den yrkade ersättningen, om ett yrkande som riktar sig mot de övriga motparterna inte skulle ha förutsättningar att få bifall.

Bedömningen i detta fall

HSs och KVs ansvar för rättegångskostnader

18. Hovrätten har funnit att HS och KV inte kan åläggas något ansvar för MGs rättegångskostnader. MG har inte överklagat detta beslut. Däremot har Skatteverket – inom ramen för verkets andra- och tredjehandsyrkanden – yrkat att HS och KV ska göras solidariskt ansvariga med Skatteverket.

19. Hovrättens ställningstagande i denna del avser inte Skatteverkets rätt gentemot MG. Ett bifall till Skatteverkets talan avseende HS och KV skulle inte heller vara bestämmande för rättsförhållandet mellan Skatteverket och dem. Skatteverket har därför inte klagorätt avseende hovrättens beslut i denna del (jfr ”Kostnaderna i familjetvisten” NJA 1981 s. 717). Yrkandet om att HS och KV ska svara för MGs kostnader ska följaktligen avvisas.

Skatteverkets ansvar för MGs rättegångskostnader

20. Skatteverket har i ärendet vid tingsrätten uppträtt som företrädare för staten. Det är inte fråga om en sådan situation där Skatteverket ska jämföras med enskild part. Skatteverkets ansvar för rättegångskostnader ska därför bedömas enligt den rättsregel som kommer till uttryck i ”RF och rättegångskostnaderna”.

21. Utmättningsbeslutet avsåg egendom av förhållandevis stort värde. Det köpekontrakt som MG gav in i samband med överklagandet föranledde inte Kronofogdemyndigheten att ändra beslutet. MG får mot den bakgrunden anses ha haft fog för att anlita ombud. Det arbete som ombuden utförde genom att ta fram ytterligare material som gav stöd för MGs anspråk kan antas ha bidragit till att tingsrätten sedermera hävde utmättningsbeslutet. Kostnaderna för detta arbete får anses ha varit befogade och därmed av det slag som staten, genom Skatteverket, ska svara för. Det gäller också kostnaderna för ombudens förberedelse inför det sammanträde som tingsrätten satte ut. Att Skatteverket därefter medgav MGs talan saknar betydelse.

22. Statens ansvar omfattar, som huvudregel, inte kostnader som har uppkommit efter det att den vinnande parten fick kännedom om medgivandet (se p.14). I detta fall måste det åtminstone i samband med sammanträdet inledning ha stått klart för MG att Skatteverket hade medgett hennes överklagande. De ytterligare kostnader som själva sammanträdet föranledde synes emellertid ha varit av mycket begränsad omfattning. De var inte heller en följd av övriga motparters processuella åtgärder. Med hänsyn till omständigheterna i detta fall bör Skatteverket svara även för dessa kostnader.

23. Det förhållandet att utmättningsbeslutet avsåg betalning även av andra fordringar än de som Skatteverket företrädde är inte ägnat att påverka verkets kostnadsansvar. Att de övriga fordringarna var avsevärt högre än de fordringar som Skatteverket företrädde får i detta fall anses vara utan betydelse.

24. Skatteverkets förstahandsyrkande – att verket ska befrias från skyldigheten att ersätta MGs rättegångskostnader – kan därför inte bifallas.

Betydelsen av att MGs kostnadsanspråk inte riktades mot samtliga motparter

25. Skatteverket har – inom ramen för sitt andrahandsyrkande – gjort gällande att verkets betalningsskyldighet ska sättas ned med en fjärdedel, eftersom MG inte yrkade ersättning för rättegångskostnad av Brottsoffermyndigheten och hennes yrkande därmed riktades mot endast tre av fyra motparter.

26. Brottsoffermyndigheten var motpart i ärendet, eftersom utmätningen hade skett bl.a. för myndighetens regressanspråk mot SG. Ett sådant regressanspråk går tillbaka på en privaträttslig skadeståndsfordran som Brottsoffermyndigheten har övertagit (jfr 28 och 29 §§ brottsskadelagen, 2014:322). När myndigheten gjorde gällande ett sådant anspråk får den vid tillämpningen av 32 § ärendelagen anses ha uppträtt som enskild part (jfr ”Concilium”).

27. Av handlingarna framgår att Brottsoffermyndigheten medgav MGs talan så snart myndigheten hade fått del av de handlingar som hennes ombud hade gett in. Det kan därför inte anses ha förelegat en sådan intressemotsättning mellan Brottsoffermyndigheten och MG att myndigheten skulle kunna åläggas ansvar för hennes kostnader vid tingsrätten. Ett yrkande om att även Brottsoffermyndigheten skulle betala ersättning för rättegångskostnad borde därför, om det hade framställts, inte ha bifallits.

28. Mot den bakgrunden bör den omständigheten att MG begränsade sitt rättegångskostnadsanspråk till att gälla övriga tre motparter inte påverka hennes rätt till ersättning.

29. Också Skatteverkets yrkande om att verkets kostnadsansvar ska sättas ned med en fjärdedel ska därför lämnas utan bifall.

Rättegångskostnad i Högsta domstolen

30. Vid denna utgång ska Skatteverket svara för MGs rättegångskostnad i Högsta domstolen. Det yrkade beloppet är skäligt.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff, Johnny Herre, Sten Andersson (referent) och Stefan Reimer
Föredragande har varit justitiesekreteraren Mohamed Ali